

Uttalelse fra Etikkrådet for farmasøyter

Medieoppslag i Helsekontrollen (TV2) og Debatten (NRK)

Håndtering av salg av tilleggsprodukter (mersalg/definert kryssalg/omsorgssalg) i forbindelse med ekspedering og salg av reseptlegemidler

Saken gjelder to forhold:

- 1) Pasienter/kunder som kommer til apotek for å få ekspedert sine resepter. I den forbindelse kan det oppstå en behovsavklaring, rådgivning og anbefaling for ulike tilleggsprodukter i tillegg til kundens behov for reseptlegemidler.
- 2) I media har det blitt referert til interne konkurranser med personlig premiering hvor et av målene er økt salg av tilleggsprodukter (mersalg). Hvilke grenser gjelder for praktiserende farmasøyter med autorisasjon?

Farmasøyter i Norge er autorisert helsepersonell, og med autorisasjonen føler det et personlig ansvar for å følge norsk lov (en rettslig norm). I tillegg har farmasøyter egne etiske normer som regulerer yrkesprofesjonens krav til seg selv. Disse er beskrevet i «Etiske prinsipper for farmasøyter» som er utformet i tråd med intensjonen i International Pharmaceutical Federations (FIP) «Codes of Ethics for Pharmacists».

I saken om interne konkurranser og personlig premiering i forbindelse med reseptekspedering og farmasifaglig rådgivning, er det de farmasøytetiske prinsippene som omhandler «*fremme av helse*», «*faglig integritet*», «*tillit*» og «*kollegialitet*» som kan komme i konflikt:

Fremme av helse

- 1.1** «*Farmasøyten skal arbeide for at legemidler fremstilles, distribueres og brukes til det beste for pasientene*» [altså sikre riktig legemiddelbruk for kunden og ikke nødvendigvis økt salg for apoteket]
- 1.3** «*Farmasøyten skal bidra til at pasienten får best mulig faglig legemiddelveiledning*» [hovedfokuset til farmasøyter skal altså være kundens beste, ikke personlig premiering for egen del]

Faglig integritet

«*Farmasøyten skal være faglig redelig og uavhengig. Prinsippet om faglig integritet omtales også som prinsippet om faglig autonomi og faglig uavhengighet.*»

- 3.2** «*Farmasøyten skal basere sin opplysnings- og rådgivningsvirksomhet og sitt arbeid forøvrig på den farmasøytiske kunnskap*» [farmasøyten skal altså ikke være styrt av et eventuelt ønske om økt salg for egen vinning skyld. Faget skal stå i sentrum, ikke et eventuelt ønske om å vinne en konkurranse]
- 3.3** «*Hvis arbeidsgiver krever eller ønsker at farmasøyten handler i strid med det faglige forsvarlige, plikter farmasøyten å gi uttrykk for sine faglige innvendinger*»

Disse to etiske prinsippene – og § 8.2 i utleveringsforskriften- pålegger farmasøyten å gi råd om riktig bruk av legemidler overfor pasient eller kunde. For å sikre riktig legemiddelbruk skal farmasøyten

avklare behov for veiledning med pasienten/kunden og ut fra samtalen gi råd basert på sin faglige, evidensbaserte kunnskap.

Farmasøyten plikter således å gi informasjon om mulige apotekvarer som kan hjelpe kunden til riktig legemiddelbruk og redusere utfordringer med oppståtte bivirkninger. Det skal legges til rette for at kunden selv kan ta kvalifiserte valg om eventuelt kjøp.

En utfordring er at informasjon og råd gitt av farmasøyt som helsepersonell, kan oppfattes av kunde som en «kjøpsplikt». God kommunikasjon der kundens behov er i fokus, er sentralt for å sikre behov for optimal behandling og unngå opplevelse av kjøpepress.

Fokus på kommersiell apotekdrift fra arbeidsgiver overfor ansatte kan skape faglige dilemma og utfordringer for farmasøyter. Det er viktig å understreke at den enkelte farmasøyt selv har et individuelt ansvar for å opptre i tråd med de etiske prinsippene for farmasøyter og følge gjeldende lovverk, for eksempel Helsepersonelloven.

Tillit

4.2 «Farmasøyten skal ikke motta gave eller annen ytelse eller fordel som er egnet til, eller av giver ment, å skulle påvirke farmasøytens yrkesutøvelse»

Konkurranser og salgsaktiviteter fra arbeidsgiver som kan utløse en premie/gave er et brudd med dette etiske prinsippet, dersom farmasøyten lar seg påvirke til å delta i konkurransen eller salgsaktiviteten når farmasøyt utfører reseptekspedering og/eller faglig rådgivning.

Oppstår det tvil hos den enkelte farmasøyt om aktiviteter på sitt arbeidssted som kan stride med 3.3 og/eller 4.2, plikter farmasøyten å melde dette videre – normalt vil dette si til arbeidsgiver, tillitsvalgt/fagforening og/eller Etikkrådet. Plikt til å melde fremkommer også i prinsippet Kollegialitet – retningslinje 5.3:

Kollegialitet

5.3 «Farmasøyten kan ha en rett og noen ganger en plikt til å varsle om kritikkverdige forhold»

Kjernen i kollegialitetsprinsippet er at personer som tilhører samme profesjon eller arbeidsplass skal hjelpe og korrigere hverandre med sikte på best mulig yrkesutøvelse til fordel for samfunnet. Naturlig saksgang er etter Etikkrådets oppfatning: kollegadiskusjon, varsel via linjen opp mot arbeidsgiver og/eller melde saken inn for Etikkrådet.

Helsepersonelloven

«§ 9. Forbud mot gaver m.v. i tjenesten

Helsepersonell må verken på egne eller andres vegne motta gave, provisjon, tjeneste eller annen ytelse som er egnet til å påvirke helsepersonells tjenstlige handlinger på en utilbørlig måte.»

Farmasøyter er helsepersonell og er dermed underlagt Helsepersonelloven. Denne loven gir den enkelte farmasøyt forbud mot å motta gaver m.m. som kan påvirke handlinger på en utilbørlig måte. Dersom farmasøytens ønske om økt salg eller å vinne konkurranser for egen vinnings skyld erstatter faglig forankret rådgivning til kunde, har farmasøyten latt egne tjenstlige handlinger bli påvirket på en utilbørlig måte.

Konklusjon

Etikkrådet har ikke mottatt dette som egen sak fra farmasøyt som praktiserer i apotek.

Etikkrådet finner at farmasøyter kan komme i dilemma i forhold til arbeidsgivers ønske om mersalg/definert kryssalg/omsorgssalg ut over det som oppfattes som faglig forsvarlig og begrunnet. Dette tydeliggjøres for eksempel ved at arbeidsgiver kan registrere og måle farmasøyters varesalg på ansattnivå. Helsepersonelloven setter klart forbud mot at farmasøyter kan motta gaver eller premier som påvirker tjenstlige handlinger.

Etikkrådet har forståelse for at arbeidsgiver (apotek/kjede) følger opp enkeltapotek økonomisk. Økonomisk styring og målsetninger kan ikke resultere i at helsepersonell ansatt i apotek risikerer å bryte norsk lov og yrkesetiske prinsipper.

Farmasøyter skal benytte sin kompetanse til å gi faglig begrunnede råd til apotekkunden. Hvis arbeidsgiver legger opp til rammer for apotekdrift som er i strid med dette, plikter farmasøyten å gi uttrykk for sine faglige innvendinger.

Etikkrådet mener at premiering i forbindelse med farmasøytisk yrkesutøvelse i apotek må avsluttes. Helsepersonell i apotek må ta personlig ansvar som autorisert helsepersonell.

Etikkrådet ønsker å bidra som høringsinstans i Apotekforeningens arbeid med bransjestandard for salgsrettet aktivitet i apotek.

Etikkrådet, 3.12.2019

Jan Egil Røe - leder